

*Грудецький І.,
Національний університет "Острозька академія"*

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті ми досліджували інвестиційну діяльність малих підприємств. На основі дослідженої інвестиційної активності ми виділили ряд напрямків удосконалення системи управління інвестиційною діяльністю малих підприємств, що спрямовані на забезпечення їх інвестиційного розвитку.

Формування ринкової системи господарювання в Україні пов'язане з активізацією підприємницької діяльності в усіх сферах економіки. Одним з перспективних напрямів створення конкурентного середовища є розвиток малих підприємств, які є важливим елементом ринкової економіки. Вони не потребують значних стартових інвестицій, мають швидку окупність витрат, є більш активними в інноваційній діяльності, здатні сприяти процесам демонополізації економіки і стимулювати конкуренцію, звільняти великі підприємства від виробництва нерентабельної для них продукції; створювати додаткові робочі місця, додатково залучати в економічний обіг матеріальні, фінансові, людські і інформаційні ресурси.

Водночас в Україні процес становлення малих підприємств проходить досить складно; з одного боку, значна частка серед них є збитковими, а з іншого -спостерігається більш активне вкладення інвестицій, ніж в цілому по економіці, і збільшення їх кількості у сфері матеріального виробництва. Тому на сучасному етапі необхідно закріплювати та розвивати досягнуті позитивні тенденції, створити умови для залучення фінансових ресурсів у інвестування малого підприємництва в реальному секторі економіки, скоригувати механізм державного управління їх інвестиційною діяльністю, зорієнтувавши його на забезпечення підвищення ефективності виробництва. Все це ви-

значає актуальність теми дослідження, її новизну і практичну значимість.

Метою даної роботи є дослідження інвестиційної активності та напрямів удосконалення системи управління інвестиційною діяльністю малих підприємств, спрямованих на забезпечення їх інноваційного розвитку.

В економічній науці до проблеми інвестиційної діяльності зверталось чимало вітчизняних вчених економістів, зокрема М. Білик, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Гриньова, С. Злупко, В. Кифяк, О. Ковалюк, Г. Харламова, І. Ястремська та ряд інших.

Проте мало дослідженим залишається питання інвестиційної активності малих підприємств в умовах ринкової економіки.

Дослідження проблеми інвестування економіки завжди знаходилося у центрі уваги економічної думки. Це обумовлено тим, що інвестиції торкаються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро – і макrorівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним із надійніших механізмів соціально-економічних перетворень.

Економічна ситуація, яка склалась зараз в Україні, дуже складна. Серед сукупності причин, що сприяли економічній кризі та утримують перехід України на траєкторію економічного зростання, чи не найголовнішою є низька інвестиційна активність. З 1991 р. обсяг ВВП скоротився майже вдвічі. При цьому абсолютна більшість відтворювальних ресурсів ледве покриває фізичне зношування виробничого апарату, а чистого нагромадження (приріст основного капіталу) практично немає. Ця тенденція тісно пов'язана з явищами щорічного падіння обсягів капітальних вкладень, постійним зменшенням бюджетного фінансування народного господарства. Зношування основних фондів у деяких галузях досягло критичного рівня і не компенсується новими капітальними вкладеннями.

Саме поняття інвестиції (від лат. INVESTIO – одягаю) значить вкладення капіталу в галузі економіки як в самій країні так і за її межами.

Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, щокладаються в об'єкти підприємницької та інших

видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [1].

Інвестиції – це грошові, майнові, інтелектуальні цінності, які вкладають в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку. Їх можна здійснювати в основні (будівлі, споруди, машини й устаткування тощо) та оборотні (для формування виробничих запасів товарно-матеріальних цінностей тощо) фонди, у нематеріальні ресурси й активи (цінні папери, патенти, ліцензії тощо) [4].

Інвестиції – це те, що “відкладають” на завтрашній день, для того щоб мати можливість більше споживати в майбутньому. Одна частина інвестицій – це споживчі блага, які не застосовуються в поточному періоді, а відкладаються в запас (інвестиції на збільшення запасів). Інша частина – це ресурси, які направляються на розширення виробництва (вклади в споруди, машини то будівлі) [2].

Таким чином, інвестиціями вважаються ті економічні ресурси, які направлені на збільшення реального капіталу суспільства, тобто на розширення чи модернізацію виробничого апарату. Це може бути пов'язано з придбанням нових машин, будинків, транспортних засобів, а також з будівництвом доріг, мостів та інших інженерних споруд. Сюди також треба включити витрати на освіту, наукові дослідження та підготовку кадрів. Ці витрати представляють собою інвестиції в “людський капітал”, які на сучасному розвитку економіки набувають все більшого і більшого значення, тому що на сам кінець результатом людської діяльності виступають і будинки, і споруди, і машини, і устаткування, і саме головне, основний фактор сучасного економічного розвитку – інтелектуальний продукт, який визначає економічне положення країни в світовій ієрархії держав.

Що ж стосується інвестиційної активності, то слід зазначити, що, дійсно, інвестиційно-активними можна вважати те підприємство, в якому виконуються дві наступні умови:

1) підприємство здійснює інвестиції в основні чи оборотні фонди;

2) відбувається вкладення коштів безпосередньо в дане підприємство національними чи закордонними інвесторами.

Відповідно до першої умови позитивним чинником у діяльності малих підприємств є здійснення ними інвестиційної політики, спрямованої на придбання, створення, відновлення осно-

вного капіталу. Аналіз результатів фінансової діяльності малих підприємств показав, що 62,9% з них були прибутковими й одержали 4,2 млрд. грн. прибутку, решта (37,1%) працювали збитково та допустили втрат на 5,4 млрд. грн. Сальдований фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування склався негативним і становив 1,2 млрд. грн. збитку. І лише прибуткові підприємства здійснюють інвестиційну політику. І, оскільки, число збиткових підприємств перевищує 37%, то й динаміка інвестиційної активності перебуває на досить низькому рівні. У цілому по Україні кількість малих підприємств, що у 2006 році здійснювали валові капітальні інвестиції, становила 54262 од. І хоча цей показник становить лише 19,9% від усього масиву діючих малих підприємств, він зріс на 17,2% порівняно з аналогічним періодом 2005 року.

На малих підприємствах валові капітальні інвестиції спрямовано на поповнення матеріальних активів (95,7% загальної суми валових капітальних інвестицій). У будівництво та на придбання раніше існуючих основних засобів спрямовано по 28,7% загальної суми валових капітальних інвестицій у матеріальні активи, на придбання нових основних засобів – 42,6%, з яких 71,0% – на придбання машин та обладнання, транспортних засобів, інструментів, приладів та інвентарю, 14,2% – будівель та споруд [3].

Серед регіонів України найбільша кількість малих підприємств, що здійснювали інвестиції у 2006 році, у м. Києві (17,4% від загальної кількості малих підприємств, що здійснювали інвестиції; ними вкладено 4,7% загального обсягу валових капітальних інвестицій), Дніпропетровській (відповідно 6,5% та 4,8%), Одеській (6,3% та 7,1%), Харківській (6,3% та 5,1%), Львівській (5,9% та 5,0%), Донецькій (5,8% та 9,1%) областях.

Зростання інвестиційної активності продемонстрували абсолютно усі регіони України. Так, за показниками приросту малих підприємств, що здійснювали інвестиційну діяльність у 2006 році лідирують Миколаївська область (38,6% приросту), Житомирська (29,9%), Кіровоградська (29,2%), Сумська (29,1%), Донецька (27,1%), Черкаська (26,0%), Чернівецька (26,2%), Чернігівська (25,9%). У цьому списку відсутні традиційно активні у підприємницькому та інвестиційному аспекті області України (за винятком Донецької). Очевидно, що це свідчить про значне поживлення слабких регіонів, про акти-

візацію й розвиток інвестиційної інфраструктури, поліпшення інвестиційного клімату, адже потенціал зростання інвестиційного ринку у цих регіонах доволі значний і, як виявляється, ще не вичерпаний [5].

Також слід зазначити, що саме зниження податкового тиску на підприємства може створити умови для формування у них власних фінансових джерел інвестицій – амортизаційних фондів і реінвестованої частини прибутку. Крім того, використання доходів від продажу акцій підприємств дасть змогу припинити спад виробництва і перейти від стагнації до економічного зростання. Однак таких ресурсів недостатньо для того, щоб зробити глибоку структурну перебудову економіки і забезпечити стабільне економічне зростання. Тому Україні потрібно залучати іноземні інвестиції, зокрема таких інвесторів, як ООН, Європейський Союз, група Всесвітнього банку, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ) та ін. Кожна з цих організацій ставить перед потенційними інвесторами певні вимоги до оформлення передінвестиційної документації з зазначенням пріоритетних напрямів.

Пріоритетними напрямками інвестиційної активності Всесвітнього банку є проекти в галузі сільського господарства, енергетики, промисловості, охорони здоров'я, розвитку міського господарства, водопостачання, зв'язку.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку надає позики тільки на виробничі цілі після ретельного аналізу можливостей їх погашення боржником та, як звичайно, під державні гарантії.

На особливу увагу заслуговує Європейський банк реконструкції та розвитку, що є міжнародним інститутом з капіталом 10 млрд. у.о. Членами Банку є 40 країн. У його роботі беруть участь Європейський інвестиційний банк, представники яких входять до Ради Директорів.

За програмою мікрокредитування ЄБРР було надано малим підприємствам 10819 кредитів на загальну суму 88,5 млн. дол. Кредити переважно були надані у сфері торгівлі, виробництва та послуг [7]. Дані представлені у таблиці 1.

Залучення ж масштабних інвестиційних ресурсів в МП передбачає необхідну істотну трансформацію економічних, політичних та соціальних чинників інвестиційного клімату нашої держави в напрямі їх лібералізації. У такому зв'язку викликають серйозні нарікання з боку як науковців, так і безпосередніх

інвесторів, непослідовність і, відповідно, непередбачуваність правових начал інвестування (особливо іноземного). За роки незалежності в Україні 6 разів змінювалися умови інвестиційної діяльності для інвесторів.

1. Закон України “Про іноземні інвестиції” (від 13 березня 1992р.);

2. Декрет Кабінету Міністрів України № 55-93 “Про режим іноземного інвестування”(від 20 травня 1993р);

3. Закон України “Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні” (від 17 грудня 1993 г.);

4. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” (від 31 травня 1995р);

5. Постанова Верховної ради України № 184/95 “Про застосування ст.28 Закону України “Про державний бюджет України на 1994р.” (від 31 травня 1995р.).

6. Закон України “Про режим іноземного інвестування” (від 19 березня 1996р.).

Таблиця 1.

Кредити, надані за програмою мікрокредитування ЄБРР малих підприємств в Україні за 2006рік

Сектор економіки	% від кількості наданих кредитів	% від суми наданих кредитів
торгівля	55	40
виробництво	20	34
послуги	25	26

Як бачимо, тут слід підкреслити невідпрацьованість та невідлагодженість правової сфери. Часто новий закон скасовує або зводить на вівець попередній, законодавчі акти, що продукуються різними урядовими структурами, частково дублюються; існує різновекторність дій ключових гілок влади. Відбуваються перманентна зміна законодавства та внесення корективів до нього, які призводять до дестабілізації в економіці та фінансах і зумовлюють збитки підприємств. Загалом має місце маніпулювання правовим полем, якого не визнає цивілізований ринок. [6]

Аналіз надходження іноземних інвестицій в Україну свідчить, що на сьогодні ця молода незалежна держава ще не створила належної бази для залучення капіталів з-за кордону. Тому

найважливішими умовами залучення інвестицій є стабілізація макроекономічного середовища, а також удосконалення законів і нормативних актів. Але, водночас, дані питання не можуть бути розв'язані без загальної соціально-економічної стабілізації в країні.

Недостатніми стосовно вимог структурно-інноваційної стратегії економіки України залишаються основні індикатори рівня розвитку малого бізнесу: кількість малих підприємств на 10 тис. населення (57 од. проти 300-500 у розвинених країнах), обсяг виробленої продукції (7,7% проти – 50-60%), кількість зайнятого у малому бізнесі населення (7,2% проти 60-80%).

Тому для стимулювання залучення інвестицій та усунення негативних тенденцій в економіці України доцільно здійснити ряд заходів, спираючись на принципи:

- стабільності основних законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування;

- інвестори повинні бути переконані, що закони впроваджуються в життя: найбільш досконале законодавство не має ніякої цінності, якщо не втілюється в практиці. З цього витікає, що іноземні інвестори зацікавлені також в реалізації законодавства – дієздатності судової системи та юридичних процедур

- диференційованого підходу до податкових та інших пільг для іноземних інвесторів – з урахуванням обсягів і форм інвестування, а також пріоритетів у розвитку економіки України;

- надійності, доступності та оперативності організаційного та інформаційного забезпечення залучення іноземних інвестицій.

Ефективність співробітництва з іноземними інвесторами значно залежить від вдалого вибору його форм. Проте для України важливішим є питання ефективності використання цих інвестицій. Адже, як засвідчив досвід останніх років, іноземні інвестиції скеровують, в першу чергу, на ліквідацію державної заборгованості минулих років, а не для безпосереднього інвестування в економіку країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про інвестиційну діяльність” // www.rada.gov.ua

2. Бондаренко О. І. “Оптимізація інвестиційного забезпечення інновацій”. – Банківська справа, 1999. – №4.

3. Доповіді НАН України “Фінансова стабілізація” // Економі-

ка України, 2004.

4. Лукінов І. С. “Інвестиційна політика в стабільному економічному розвитку.” – Економіка України, 1999. – №10.

5. Мазур О.Є. “Інвестиційна діяльність малого підприємництва в Україні” // Фінанси України, 2006 р.

6. Ткачук О. М. Податкове середовище як фактор інвестиційного розвитку малих підприємств // Фінанси України. – 2001. – № 2. – С. 24-28.

7. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2006 рік // www.ukrstat.gov.ua